

Dovětek redakce

Na stránkách Sociologického časopisu proběhla polemika. Jako první redakci vytanulo na mysl slovo "díky"! Díky Janu Kellerovi, že se pustil do citlivého tématu s teoretickým odstupem i praktickým zanícením. Možná je načrtnul až příliš rozmáchlými tahy a nevyužil zdaleka bohatství novější literatury. Otázka, kterou klade, zůstala (jak jinak!) nezodpovězena, nicméně jím předložená hypotéza o průsečíku různých větví nacionalismu, které se kumulují do destruktivního koncentráту, stojí určitě za další rozpracování. Nemenší díky Luboši Broklovi, který se namísto rutinního posudku podjal kvalifikované oponentury, která sahá od jemného textového rozboru až k zamyšlení se nad stylem "posttotalitního společenskovědního výzkumu", který je zatížen vkořeněnou minulostí přes všechny naše dobré úmysly a sám o sobě by měl být předmětem přísné kritické reflexe. Ani on ovšem na otázku obsaženou v titulu neodpověděl a setrval v poloze analýzy. Základní otázka by však možná měla znít jinak. Ať už je nacionalismus důsledkem zamýšleným nebo nezamýšleným, jde o to, zda je - v dané době a situaci - důsledkem nevyhnutelným a jaké jsou jeho průvodní jevy sociální, politické a kulturní.

Názorů může být opravdu mnoho. Pro příklad vyjímáme z posudku anonymního recenzenta následující pasáž:

"Problémy Kellerových formulací bych viděl jinde než L. Brokl. Je totiž opravdu otázkou, do jaké míry je sociologie s to provést hlubší a hlavně integrálnější analýzu fenoménu národa a nacionalismu, které přece předmětně vystupují především jako 'historická individua' a zároveň jako něco přece jen 'před-' nebo dokonce 'mimo-společenského'. Není nezajímavé, že sociologie jako věda se konstituuje teprve jako věda o společnosti, problematika národa je však starší. V 19. století se ovšem stává komplexnější a plně samostatnou představou možností sebestrukturace lidského soužití, které např. ve sféře ekonomiky staví proti univerzalistické, v zásadě liberálně zakotvené politické ekonomii národního hospodářství, v kultuře pak staví tradici proti osvícenství a v politice národ proti společnosti. Nebude proto zcela produktivní, bude-li problémové pole porozumění národní problematice vymezeno jen jejím konzervativně tradicionalistickým nebo dokonce reakčně romatickým momentem. Z tohoto hlediska se obě statě prezentují jako přinejmenším dva různé možné teoretické postoje k vědě, podmíněné nejen různým akcentem na historickou a sociální dimenzi pojmu, ale také různou sociologickou 'kulturou' (v leppeniovském smyslu, nikoli ve smyslu hodnocení)."

Na závěr však dejme ještě jednou slovo Janu Kellerovi:

"Kritika mého článku, jak ji pojal autor, je prosycena touhou po pravdivějším poznání. Pokud jde mému kritikovi skutečně o problém nacionalismu, dovoluji si odkázat na následující literaturu, neboť má stať měla převážně přehledový charakter.

Hans Kohn, *The Idea of Nationalism*, New York 1951.

Zde lze nalézt např. myšlenky o vztahu mezi nacionalismem a demokratizací společnosti, právě tak, jako dva logické kroky mé úvahy:

"Nationalism is unthinkable before the emergence of the modern state in the period from the 16. to the 18. century. Nationalism accepted this form, but changed it by animating it with a new feeling of life and with a new religious fervor" [Kohn 1951: 4].

"Nationalism is unconceivable without the ideas of popular sovereignty preceding - without a complete revision of the position of ruler and ruled..." [Kohn 1951: 3].

Prosím svého oponenta, aby nevinil prof. Kohna z manýrismu a z nevyjasněnosti metody. Nezaslouží si to.

Boyd Schafer, *Faces of Nationalism: New realities and old myths*, 1972.

Zde se lze přesvědčit např. o tom, že se nepohybují mezi staletími a kontinenty zcela nepoučen. Zde je též částečná odpověď na otázku vztahu mezi nacionalismem a ideou rovnosti. Výrok Voltaira nebyl zvolen náhodně a není vůbec zavádějící:

"Between democracy and national feeling the relationship was close, for as people had a voice in their national governments they became more conscious of the national interests - that is, their own. Government of, by and for the people meant government of, by and for the people of a nation, and devotion to this nation, their own, became the highest of virtues, while distrust of other peoples, now chiefly grouped in nations, remained universal" [Schafer 1972: 9].

Souhlasím s tím, že nacionalismus rozvojových zemí je specifický. Proto jsem přece z něho učinil zvláštní typ. Podrobněji se lze o jeho zvláštnostech poučit například v práci *Theorie of Nationalism* od A. D. Smitha z roku 1972.

Musím se však ohradit proti výtce, že pracuji s nedefinovanými pojmy. Zatímco v celé stati mého kritika marně hledáme definici nacionalismu, já pracuji s pojmem nacionalismu tak, jak ho definuji hned v úvodu druhé podkapitoly své stati."

Redakce